

Свето Пурић

Правни факултет Универзитета у Крагујевцу

Небојша Петровић

Правни факултет Универзитета у Крагујевцу

ЗАШТИТА ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПРОИЗВОДЊЕ ОД НЕТРЖИШНИХ РИЗИКА

Сажетак

Како је индустрија последњих деценија све више слабила у условима изолације, бомбардовања и лоше економске политике која се огледала у нетранспарентним и сумњивим приватизација индустријских гиганата, пољопривреда постаје актуелна економско- политичка тема и потенцијално најзначајнији инструмент развоја државе пре свега у контексту компаративних предности наше земље које се огледају у погодним природним условима за развој пољопривредне производње. Претходно поменуте компаративне предности наше земље последњих година су под великим знаком питања узимајући у обзир катастрофалне временске непогоде пре свих поплаве и екстремне суше које и овако крхкој пољопривреди наносе огромну штету. Сама пољопривредна производња у Србији је још увек неадекватно и неплански организована што је чини непродуктивном, неконкурентном и непрофитабилном, а самим тим и немоћном да се суочи са штетним последицама девастирајућих временских неприлика. У тим ситуацијама пољопривреда остаје ослоњена само на државу и евентуално инострану помоћ што представља можда краткорочно спасоносно решење које системски не поставља пољопривреду на здраве основе јер функција државног буџета за пољопривреду треба да има првенствено развојни, а не социјални карактер. Развијене земље проблем катастрофалних ризика у пољопривреди решавају системом осигурања уз јавно-приватно партнерство делатности осигу-

рања и реосигурања односно друштава за осигурање, друштава за реосигурање и државе. У овом раду приказује се организација и структура пољопривредне производње Србије, њено учешће у бруто друштвеном производу, спољнотрговинској размени као и перспективе у погледу доприноса привредном развоју наше земље. Даље, излаже се организација система осигурања пољопривреде, структура премије и штета осигурања и указује на однос државе и сектора осигурања у Србији у погледу заштите пољопривредне производње од нетржишних ризика. На крају, врши се анализа решења осигурања у пољопривреди појединих развијених земаља и истражују могућности и решења која би била адекватна за нашу земљу.

Кључне речи: држава, привреда, буџет, пољопривреда, развој, осигурање, реосигурање, ризици, природне катастрофе.

Раст полулације градског и непољопривредног становништва као и учестале природне катастрофе намећу потребу за већом производњом хране и рационалнијим коришћењем земљишта у условима све неповољнијих климатских услова. Пољопривредна производња је све више оптерећена деловањем климатских фактора који су претежно неповољни и за последицу имају њену девастацију. Пољопривредници се све теже носе са таквим штетним последицама и за ублажавање последица истих ослањају се на помоћ државе. Како држава своју економско-социјалну функцију реализује и санирањем таквих последица што за резултат има смањење средстава државе усмерених у развојне подстицаје за раст продуктивности и профитабилности пољопривредне производње. Имајући у виду претходно изнето у интересу државе, али и носилаца пољопривредне производње да се на неки начин тај ризик пренесе са њих на неки други ентитет. Ту долазимо до осигурања као привредне делатности која у суштини представља пренос ризика са једног лица на друго уз одговарајућу накнаду односно премију осигурања. У том смислу осигурање пољопривреде представља посебну врсту имовинског осигурања пољопривредне производње (усева, плодова, животиња...) у циљу спречавања губитака из пољопривредне делатности. Осигурањем пољопривреде покривају се тзв. нетржишни ризици, ризици природних непогода ако говоримо о усевима и плодовима односно несрећних случајева и болести када се ради о животињама.

Осигурање представља привредну делатност која штити човека и његову имовину од последица дешавања многих опасности. Путем осигурања обезбеђује се неопходна сигурност привреде и становништва као и друштва у целини. Делатност осигурања у Републици Србији обављају друштва за осигурање која су добила дозволу од Народне банке Србије као надлежног органа за обављање делатности осигурања. Друштва за осигурање се оснивају у форми акционарског друштва или друштва за узајамно осигурање.¹⁾

Према ауторима Маровићу и Жарковићу,²⁾ осигурање интегрише економски, правни и технички елемент који заједно чине суштину ове комплексне делатности. Према поменутим ауторима сваки овај елемент јесте и становиште са кога се појединачно осигурање може посматрати. Са економског становишта осигурање се посматра према циљу који се осигурањем остварује, а то је економска заштита осигураника³⁾ односно његове имовине путем накнаде штете на уништеном имовином или накнаде штете по основе изгубљене зараде наступањем осигураног случаја.⁴⁾

Правни аспект осигурања представља бројне и сложене правне односе између уговорних страна, док технички аспект осигурања подразумева примену статистичко-математичких метода.

- 1) Законом о осигурању предвиђено је да пет година од приступања Србије Светској трговинској организацији и огранак страног друштва за осигурање које добије дозволу надлежног државног органа може обављати послове осигурања.
- 2) Види: Борис Маровић, Небојша Жарковић, *Лексикон осигурања*, Нови Сад, 2002.
- 3) Осигураник у контексту осигурања имовине у које спада и осигурање пољопривреде представља лице (правно или физичко) које закључује уговор о осигурању у своје име и за свој рачун, обезбеђујући се од нежељеног дејства покривених ризика. Да би прибавио осигуравајућу заштиту осигураник треба да је пословно способно лице које као равноправна уговорна страна стоји стоји наспрам осигуравача са свим правима и обавезама које проистичу из њиховог односа. У пракси се најчешће дешава да је осигураник истовремено и уговорач осигурања. Међутим чест је случај да уговорач и осигураник односно корисник накнаде из осигурања нису иста лица. Такође код осигурања имовине у које како смо већ споменули спада и осигурање пољопривреде осигураник не мора бити сопственик осигуране ствари или поседа већ њихов уживалац.
- 4) Осигурани случај или осигурани догађај представља настанак околности које на основу закона или уговора о осигурању обавезују друштво за осигурање (осигуравача) да осигуранику исплати одређену накнаду или учини нешто друго. Не постоји јединствена дефиниција осигураног случаја, она зависи од ризика који су покривени осигурањем. Обзиром да је тема овог рада проблематика осигурања пољопривреде споменућемо шта представља осигурани случај код осигурања пољопривреде. Код осигурања усева и плодова осигурани случај представља град, пожар, удар грома, као и поплава, пролетни и јесењи мразеви. Осигуравач се у овом случајевима обавезује да исплати штету с тим што су поплава и мразеви допунски ризици који је могу укључити у осигуравајуће покриће под условом да је осигураник закључио осигурање основних ризика. Код осигурања животиња осигурани случајеви се могу поделити у две групе: болести и несрећни случајеви.

Осигурање као привредна делатност од посебног је значаја за пољопривреду сваке државе, међутим тржиште осигурања пољопривреде у Србији је са тек нешто више од 16 милиона евра колико је износила премија осигурања у 2013. години још увек симболично. Имајући у виду штетне последице временских непогода не узимајући у обзир недавне поплаве где се директна штета у пољопривреди мери стотинама милиона евра, може се рећи да нисмо ни на почетку пута системског решавања штета које трпи агропривреда. Са друге стране, Србија је као земља по питању поверења у финансијске институције па и у осигурање специфична имајући у виду нека лоша искуства из претходног периода. Наша држава попут влада земаља широм Европе и света мора активно приступити делатности осигурања пољопривреде јер она има јасан интерес да одржи стабилност пољопривредне производње као и унапреди положај руралне заједнице. Својим ангажовањем држава даје подстицај сектору осигурања и реосигурања⁵⁾ који је привредни, значи усмерен ка стицању добити из своје делатности, а који због високих трошкова спровођења овог осигурања или високог нивоа штета није можда претерано заинтересован да осигурањем покрива сегмент пољопривреде јер му можда он није исплатив. Имајући у виду претходно изнето самостално ангажовање привредног сектора у сегменту пољопривредног осигурања значи и високе премије осигурања што га чини недоступним за мања пољопривредна газдинства која у Србији доминирају.

5) Реосигурање јесте активност којом осигуравач преноси део ризика (понекад и цео ризик) реосигуравача. Најчешће се примањује када осигуравач није у стању да да због ограничених новчаних средстава самостално преузме неки тежак ризик (на пример катастрофални ризици у пољопривреди), па га дели на реосигураваче у земљи или иностранству. Реосигурање у суштини представља осигурање осигурања. Њиме се постиже својеврсно изравнавање ризика које обезбеђује осигуравача у случају великих односно катастрофалних штета. Осигуравач део премије осигурања плаћа реосигуравачу као премију реосигурања, а овај се заузврат обавезује да ће му у случају настанка осигураног случаја надокнадити део обавезе према осигуранику. Премда се уговор и уговор о осигурању односе на исти предмет осигурања, они су међусобно независни. Стога се осигураник са одштетним захтевом не може обратити директно реосигуравачу који му често није ни познат већ осигуравачу. С обзиром на растућу тежину ризика код привреде и становништва, а посебно у пољопривреди реосигурање задобија све већи значај.

1. СТРУКТУРА ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПРОИЗВОДЊЕ СРБИЈЕ И ЊЕНИ ОСНОВНИ ПОКАЗАТЕЉИ

Сам технолошки процес пољопривредне производње, поређен рачио са технолошким процесом индустријске производње, има одређене особености које су у суштини последица биолошко органског карактера ове производње. Према ауторки Зорки Вујатовић-Закић⁶⁾ те особености су: специфичност почетног материјала у производњи (жива биљка или животиња, њихови заметци, јајашца, клице исл), неподударност времена производње и периода рада (биолошки и сезонски карактер пољопривредне производње), производња средстава за сопствену репродукцију (биолошко органски карактер пољопривредне производње) и на крају специфична обележја земљишта као фактора пољопривредне производње (испољва се специфично за организацију и функционисање пољопривредних газдинстава и компанија зато што је ово не само објективни услов пољопривредне производње, већ зато што је оно истовремено средство за рад и предмет рада).

Агропривреда у нашој земљи још увек у специфично тешкој ситуацији која је последица вишедецијске стагације у погледу улагања у савремену пољопривредну производњу и подузања њене конкурентности с једне и системског урашавања великих пољопривредних гиганата са друге стране као и неплански вођене политике субвенционисања и неимања одговора на основна питања у погледу стратегије развоја пољопривредне производње Пољопривредна производња зависи од низа материјалних и људских фактора. Од тога зависност и од разних природних фактора, битних нарочито за примарну пољопривредну производњу је и даље веома велика. Ово се пре свега односи на земљиште, затим на климу, доступност воде. Међутим основна два фактора од највећег значаја су:⁷⁾ човек са својим способностима односно склоношћу за бављење пољопривредом и земљиште као назначајнији услов не само за примарну производњу (жита за исхрану људи и животиња, сировине за прерађивачку индустрију...), већ и за развој осталих пољопривредних капацитета на којима се заснива секун-

6) Види: Зорка Вујатовић-Закић, *Увод и економику и организацију пољопривредне производње*, Београд, 1984.

7) Зорка Вујатовић-Закић, *Увод и економику и организацију пољопривредне производње*, Београд, 1984, стр. 349. оп.цит.

дарна пољопривредна производња (прерада), као што је сточарска производња, воћарско виноградарска дорада и прерада исп. Ова два фактора истовремено су и основни показатељи преко којих се, у зависности од њиховог квантитативног и квалитативног односа односа у свеукупној факторској структури, одређује и место пољопривреде у развоју земље.

Према подацима Привредне коморе Србије⁸⁾, Србија располаже са 3.861.477 хектара пољопривредног земљишта је, подељено по следећој структури:

- Коришћено земљиште 64,3%
- Површине под шумом 19,1%
- Некоришћено земљиште 7,9%
- Остало земљиште 8,7%

Структура коришћеног пољопривредног земљишта је следећа:

- Оранице и баште 73,1%
- Ливаде и пашњаци 20,7%
- Воћњаци 4,8%
- Виногради 0,6%
- Окућнице 0,7%
- Остали стални засади 0,1%

Код ораница и башта, највеће површине су под житима (68%) где доминирају површине под кукурузом (39%) и пшеницом (24%). Од воћа, највише се гаје шљиве на 45% и јабуке на 15% површина под воћем. Ратарство и даље има највеће учешће у пољопривредној производњи пре свега на подручју Војводине и Поморавља. Учешће воћарства и виноградарства у склопу биљне односно целокупне пољопривредне производње још увек је од мањег значаја. И не само да је достигнути ниво тог учешћа незадовољавајући и само настојање државе да дође до видљивијег помака у том контексту је веома споро и без праве стратегије.

У Републици Србији се наводњава 3% коришћеног пољопривредног земљишта или 99.773 хектара што је јак мало посебно у условима великих сушних периода. Такође систем одводних канала деценијама није адекватно обнављан што не само да негативно

8) Статистички подаци у делу рада под насловом "Структура пољопривредне производње и њени основни показатељи" у потпуности су преузети са интернет презентације Привредне коморе Србије, <http://www.pks.rs/PrivredaSrbije.aspx?id=13&p=2&>

утиче на наводањавање засејаних површина већ у условима поплава још више погоршава ситуацију. Из тих разлога друштва за осигурање не узимају у покриће односно изузимају из осигурања одређена подручја у Србији тако да оштећени пољопривредници могу само да се ослоне на сопствене ресурсе или на евентуалну помоћ државе.

Што се тиче пољопривредних газдинста у Републици Србији у 2013. години њихов број је износио 631.522 хиљаде, а број чланова пољопривредних газдинстава је 1.442.628. Из ових података може се закључити да је Србија међу државама у којима је још увек велики број људи у погледу егзистенције везан за пољопривреду. Држава али и остали делови привредног система овакво газдинство морају посматрати као привредну јединицу која је саставна компонента привреде у целини. Према томе ако као држава желимо да унапредимо аграрну производњу са минималним грешкама, индивидуална газдинства морају бити основ свих мера која воде у том правцу. Иако ова проблематика није примарна тема овог рада ипак ћемо набројати позитивне економске ефекте унапређења функционисања индивидуалних пољопривредних газдинстава као што су: повећање производње хране и других пољопривредних производа, повећање запослености у руралној заједници, развој тржишта урбаних делатности чиме се постиже већа запосленост у урбаним срединама и на крају повећање животног стандарда у руралној заједници, што даје значајне позитивне социо-политичке импликације на друштво у целини. Данас у Србији у структури пољопривредних газдинстава првенствено доминирају претежно старачка и/или некомерцијална газдинства која су економски слаба, са ситном производњом готово у потпуности за сопствене потребе и ослоњена на помоћ државе. Како би држава ублажила кризна стања у привреди она мора мењати став према пољопривреди и увести стимулативне мере за задржавање младих и продуктивних људи у пољопривреди.

Пољопривреда и прехранбена индустрија у стварању друштвеног производа земље (БДП) учествују са 17%, а од тога на пољопривредну производњу отпада 10,6%.

Међутим, ако се посматра целокупан допринос пољопривреде осталим секторима привреде, посебно произвођачима и прерађивачима инпута и сировина ово учешће надмашује 40% укупног БДП-а. У структури створене вредности пољопривредне произ-

водње 70% потиче из биљне производње, а 30% из сточарске производње.

Пољопривреда и прехранбена индустрија са учешћем од 17% у БДП значајно доприноси и у укупној запослености становништва. Њен значај посебно се огледа и у спољнотрговинској размени наше земље. У периоду јануар-децембар 2013. године та размена износила је 4.360,7 млрд. УС долара, од чега се на извоз односи 2.799,2, а на увоз 1.561,5 млрд. УС долара. У односу на исти период 2012. године, извоз аграра је био већи за 3,5%, док је истовремено увоз повећан за 5,2 %. У овом периоду је настављен тренд пада удела извоза аграра у укупном робном извозу Србије, са 24,1% на 19,2%, али је дошло до раста позитивног салда размене са 1.218,7 на 1.237,7 мил. УС долара (за 1,6%). Смањена је покривеност увоза извозом са 182,1% на 179,3%. Њен значај посебно се огледа и у извозним потенцијалима наше земље, удео у укупном извозу је 9,9% у првој половини 2012. године, при чему је остварен суфицит од 6,8% у истом периоду. У том сектору остварен је раст извоза од 40%, као и пораст удела у укупном извозу од 25% у односу на исти период претходне године.

2. ОСИГУРАЊЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ

2.1. Ситуација у Републици Србији

Пољопривреда јесте витална грана привреде Републике Србију и доприноси њеном привредном, али и укупном друштвеном развоју чији потенцијали нису довољно искоришћени. Пољопривредна политика у будућности мора бити усмерена ка афирмацији руралног развоја како са економског тако и са социјалног аспекта. Пољопривредна газдинства у Србији су и даље недовољно развијена, уситњена и неударужена са великим учешћем старачких и некомерцијаних домаћинстава и нису у стању да одговоре на изазове који се пред пољопривредну производњу у савременим условима постављају. Како би држава своја средства улагала у развојне пројекте (попут комасације, мелиорације и субвенционисања и улагања у системе за наводњавања и куповину савремене опреме) ублажавање штетних последица деловања климатских услова треба препустити осигуравајућој делатности. Истовремено, сведоци смо бројних временских непогода које су у претходном периоду направиле велике штете пољопривредним газдинствима узимајући

у обзир недавне катастрофичне поплаве које су погодиле нашу земљу. Нажалост, климатски услови су се пре свега због глобалног загревања знатно променили, па се могућности за појаву разорних временских непогода увећавају. Међутим, оно што може да се уради јесте да се изврши адекватна дисперзија таквог ризика односно адекватна санација штетних последица осигурањем усева и животиња чиме би се трошкови санирања штете свели на минимум, а пољопривредници адекватно обештетили.

Осигурање пољопривреде у Србији обухвата:

1. Осигурање усева и плодова – подразумева осигурање од ризика од уништења приноса деловањем следећих ризика: града, пожара и удара грома. Као допунски могу се укључити и ризици: олује, мраза поплаве, мраза као и осигурање од губитка семенског квалитета, губитка количине и квалитета плодова воћа и друго.

2. Осигурање животиња – укључује осигуравајуће покриће од ризика несрећног случаја и болести животиња. Као допунски могу се укључити и ризици: угинућа или принудних клања у случајевима повреда, прелома, гутања страног тела, губитка младунаца при порођају као и губитка приплодне способности стоке.

Понуда осигуравајућих друштава у пољопривредном осигурању се константно унапређује и друштва овом осигурању поклањају све више пажње у погледу развоја и прилагођавања производа осигурања домаћим условима. Међутим питање је колико је такво покриће у погледу висине премије осигурања доступно српским пољопривредницима.

Субвенционисање премије осигурања од стране државе јесте у већини држава веома одомаћен модел за подстицај развоја осигурања у пољопривреди којим се од стране државе стимулише заштита од нетржишних ризика губитака прихода у пољопривредној производњи. Република Србија годинама одобрава субвенције премије осигурања путем Уредбе о регресирању осигурања животиња, усева, плодова, расадника и младих вишегодишњих засада што је значајан подстицај, посебно у условима великог буџетског ограничења. По овој Уредби, регистровани пољопривредници имају право на регресирање осигурања у износу од 40% од висине премије осигурања без пореза на премију неживотног осигурања уколико су осигурали животиње, расаднике, младе вишегодишње засаде, усеве и плодове од ризика.

И поред оваквог подстицаја тржиште осигурања пољопривреде у Србији је и даље на изузетно ниском нивоу, да не кажемо занемарљивом што указује на то да сама субвенција премије осигурања није довољна за већу експанзију осигурања у пољопривреди на нашем тржишту. У Србији је регистровано око 3, 8 милиона хектара пољопривредних површина, од тога је осигурано свега нешто више од 8% површина, а свега 3% регистрованих газдинстава на основу закључене полисе има могућност да у случају штете на усевима наплати осигурање. Поред поплаве која је недавно погодила Србију у последњих десетак година имали смо три екстремно сушне године. Губици због суше, града или поплава на њивама мере се стотинама милиона евра. Толики износи су оптерећујући и за много стабилније економије него што је српска и зато се с правом поставља питање ефикасности осигурања пољопривредне производње на садашњим основама. Дилема настала због слабог процента осигураних пољопривредника је још већа ако се свему овоме дода и горе поменуто субвенционисање премије осигурања од стране надлежног Министарства пољопривредним произвођачима. Без обзира на то субјекти пољопривредне производње се не одлучују да закључе осигурање, пре свега они у категорији индивидуалних пољопривредних газдинстава.

Према подацима друштава за осигурање, за осигурање пољопривреде се одлучују веће пољопривредне компаније и индивидуални пољопривредни произвођачи који обрађују више десетине хектара земље. Они, очито поучени лошим искуствима са непредвидивим временским непогодама, не дозвољавају да им поседи остану неосигурани и да зависе искључиво од временских прилика као и да за евентуално изгубљени принос немају уговорено осигуравајуће покриће.

Незаинтересованост пољопривредних произвођача у Србији за осигурање последица је пре свега њихове недовољне обавештености, али и неповерења у осигурање због лоших искустава са финансијским институцијама у доба хиперинфлације почетком деведесетих година XX века. Затим неповерење у систем обештећења, ту се пре свега мисли на калкулацију и технику обрачуна штете, око чега у пракси увек има неспоразума. Ипак, треба узети у обзир и слабу економску моћ пољопривредних газдинстава као последицу слабо развијене пољопривредне производње (уситњени поседи, мали приноси због које нису у стању да и поред субвенције држа-

ве уложе финансијска средства у осигурање пољопривредне производње).

Што се тиче премија и штета пољопривредних осигурања ситуација је следећа:⁹⁾

Табела 1:

Упоредни преглед премија и штета осигурања усева и плодова: у 000 динара

Година	Премија	Штета	Учешће
2004	578.262	411.888	71,2%
2005	611.733	349.768	57,2%
2006	611.691	542.323	88,7%
2007	751.461	702.677	93,5%
2008	1.105.208	569.745	51,6%
2009	746.736	536.290	71,8%
2010	796.873	917.801	115,2%
2011	968.926	673.401	69,5%
2012	1.126.363	416.273	37,0%
2013	1.503.919	1.506.422	100,2%
Укупно	8.801.172	6.626.588	75,3%

извор: Народна банка Србије

Табела 2:

Упоредни преглед премија и штета осигурања животиња: у 000 динара

Година	Премија	Штете	Учешће
2004	259.748	253.970	97,8%
2005	328.554	285.655	86,9%
2006	409.737	376.068	91,8%
2007	516.619	470.998	91,2%
2008	511.247	451.801	88,4%
2009	377.500	336.123	89,0%
2010	283.180	260.117	91,9%
2011	269.200	167.143	62,1%
2012	438.397	302.231	68,9%
2013	405.255	294.275	72,6%
Укупно	3.799.437	3.198.381	84,2%

извор: Народна банка Србије

9) Народна банка Србије, Извештаји: Преглед броја осигурања и премија по врстама и тарифама осигурања за 2013. годину, Број и износ штета по врстама и тарифама осигурања за период 2004-2013. године.

Код осигурања усева и плодова премија осигурања у периоду од 2004. године до 2008. године бележи стабилан раст да би у 2008. години премија скочила за 47% што је пре свега из разлога осигурања пољопривредних површина великих комбината која су у то време приватизована претежно на подручју Војводине. Пошто се нови власници, у већини актери многих криминалних и корупционашких афера нису бавили пољопривредном производњом што им није био циљ већ ступање у земљишни посед ради рентирања или евентуалне продаје, ови комбинати су доведени на руб пропасти. Генерално, учешће штета у премији осигурања у посматраном периоду је веома високо, а основни разлог су високи износи штета проузрокованих елементарним непогодама пре свега градом и поплавама. Као разлог истиче се недовољна превенција пре свега непостајање система мелиорације и мреже одоводних канала као и неадекватна противградна заштита. Држава би са своје стране требала да уложи значајнија средства у систем превенције јер држава не би требала да помера тежиште проблема на саму накнаду штете јер то само по себи не треба да буде циљ већ заштита пољопривредне производње. Накнадом штете се обештећују пољопривредни произвођачи за уложена средства и изгубљену добит, али је држава и даље на губитку из разлога што се изгубљени род огледа негативно у билансима државе јер се смањује извоз што негативно утиче на спољнотрговинску размену, а у крајњем може се јавити потреба и за увозом одређених дефицитарних пољопривредних производа услед тешких временских непогода.

2.2. Европска решења

У државама Европске уније успостављен је ефикасан систем осигурања пољопривреде који у најчешћем броју случајева представља комбинацију јавно-приватног партнерства које би требало да буде узор и нашој земљи када је развој осигурања пољопривреде у питању.

Иако је осигурање у пољопривреди профитносна делатност, сасвим је уобичајено да државе па самим тим и наша, узимају активну улогу у овим пословима јер држава има јасан интерес да очува стабилност пољопривредне производње, а самим тим и стабилност економије у целини.

Обим покрића у осигурању пољопривреде је у највећем броју случајева изнад самопридржаја друштава за осигурање па су иста принуђена да прибављају реосигуравајуће покриће за такве ризике па самим тим држава својим учешћем попуњава одређену празнину и тиме снижава премију осигурања како би осигурање било доступније субјектима пољопривредне производње. Такође, самостално присуство друштава за осигурање на тржишту осигурања пољопривреде подразумева и високе премије осигурања у пољопривреди, што га чини финансијски недоступним за мања газдинства па је учешће државе потребно с тим што се модалитет разликује од од случаја до случаја.

Најпознатији модели интервенције државе код осигурања пољопривреде су:

- Субвенционисање премије;
- Сарадња са осигуравајућом струком у процесу истраживања и развоја производа осигурања;
- Унапређење правне регулативе у области осигурања пољопривреде;
- Учешће државе у пословима реосигурања;

У принципу могу се издвојити три основна модела осигурања пољопривреде:

1. Државни модел осигурања пољопривреде – код овог модалитета дистрибуција осигурања врши се посредством државног друштва за осигурање. Оваква тржишта карактерише велико тржишно учешће осигурања пољопривреде због обавезности али то повлачи и већа издавајања из буџета као и друге негативне ефекте проузроковане монополским положајем, који се огледају пре свега у погледу занемаривања пословно-профитноносних компоненти осигурања у корист социјалних.

2. Јавно–приватна сарадња – представљају модел који подразумева релативно високо тржишно учешће осигурања пољопривреде, конкурентност осигурања је на завидном нивоу, држава има разумну и јасно дефинисану улогу која не изискује висока буџетска издавајања и не угрожава конкурентност у сектору осигурања.

3. Потпуно тржишни модел – карактерише готово потпуно одсуство државне интервенције (осим у погледу надзора), као и изразито ниско тржишно учешће осигурања пољопривреде јер се само мањи број високо платежних субјеката пољопривредне про-

изводње одлучује за закључење ове врсте осигурања. Међутим ценовна конкурентност међу друштвима за осигурање је на високом нивоу, а држава финансијски не партиципира.

Модел јавно-приватног партнерства доказао се у пракси као најуспешнији за развој тржишта осигурања пољопривреде јер се активна улога државе показала као кључна за успостављање развоја и сразмерног увећања осигуравајућег покрића у пољопривреди, док је сектор осигурања кроз сопствени допринос обезбедио потребну компетентност и технологију за спровођење предметног осигурања.

Значајан број земаља чланица Европске уније омогућује субјектима пољопривредне производње субвенционисање премије осигурања у циљу подстицања што бржег развоја ове пољопривредног осигурања. Неке развијене државе Европске уније које имају више искуства у овој области јесу пример на који се треба угледати и где се јасно може уочити позитиван ефекат субвенционисања премије осигурања у пољопривреде.¹⁰⁾

Облике организације осигурања пољопривреде карактеристичне за територију Европске уније али и друга развијена тржишта можемо сублимирати кроз модел који у начелу подразумева сарадњу приватног и државног сектора, који називамо моделом јавно-приватног партнерства.

Очигледно да су креатори оваквог модела имали у виду потребу и корист државе да се овако велики ризик у потпуности осигура у земљи јер се преносом ризика страном реосигуравачу сразмерно преноси и премија осигурања што у случајевима осигурања пољопривреде представља значајне новчане износе. Надамо се да ће и наша држава имати слуха и послушати савете научне и стручне јавности када је ова проблематика у питању.

*
* *
*

Из претходно изнетог недвосмислено можемо извести закључак да је за развој пољопривредног осигурања у Србији преко потребан потпуно нови приступ као полазна основа за адекватну оријентацију пољопривреде у правцу осигурања. У том процесу

10) Maria Bielza, Constanca Conte, Cristoph Ditman, Javier Gallego, Josef Stroblmair, *Agricultural Insurance Scheme*, European Commission, Directorate General, Joint Research Centre, Institut for the Protection and Security of the Citizen, final report, 2006, modified, 2008.

пored делатности осигурања круцијалну улогу има и држава. На основу свега изложеног потенцијално решење би подразумевало:

- Што већи портфељ осигурања односно максималну могућу покривеност пољопривредне производње осигурањем уз правилну дисперзију ризика што подразумева примену европских решења у организацији система осигурања агропривреде и активну улогу државе у том погледу;

- Формирање регулаторног тела, у форми фонда или агенције, које би било у потпуности под контролом државе и које би управљало системом субвенционисања осигурања пољопривреде, улагањима у превентиву, процесом креирања општих услова осигурања пољопривреде као и сарадњом са друштвима за осигурање у поступку прилагођавања производа осигурања у сегменту односа висине премије (цене осигурања) и нивоа покрића предметних осигурања. Такође ово тело требало би да спроводи активности које би учиниле доступним пољопривредна осигурања свим категоријама пољопривредника кроз програме који ће повећати свест о опасности ризика у пољопривреди и унапредити доступност ове врсте осигурања кроз адекватан и прихватљив систем субвенционисања премије од стране државе;

- И на крају, организација и успостављање адекватног реосигуравајућег покрића у домаћим оквирима како би се избегло осигурање ових ризика у иностранству и одлив великих новчаних износа премије осигурања. Ако узмемо у обзир промашена улагања државе, посебно у периоду од 2000. године па до 2011. године, када имамо чувене случајеве Националне штедионице, Агробанке, формирање гломазних и највећем броју случајева непотребних агенција, губици и ненаплативи кредити Фонда за развој и других мање или више познатих економских промашаја који су ову државу лишили потенцијалних развојних улагања од којих је и улагање и у пројекте овог типа који су на дуже стазе несумњиво профитоносни ако се поставе у складу са правилима струке што нам примери развијених земаља и потврђују.

ЛИТЕРАТУРА

- Жарковић Небојша, Маровић Борис, *Лексикон осигурања*, Нови Сад, 2002.
- Пак Јасна, *Право осигурања*, Универзитет Сингидунум, Београд, 2011.
- Закић-Вујатовић Зорка, *Увод у економику и организацију пољопривредне производње*, Економски факултет, Београд, 1984.
- Bielza Maria, Conte Constanca, Ditman Cristoph, Gallego Javier, Stroblmair Josef, *Agricultural Insurance Scheme*, European Commission, Directorate General, Joint Research Centre, Institut for the Protection and Security of the Citizen, final report, 2006, modified, 2008.
- Burut Harun, Collins J. Keith, *Political Economy of Crop Insurance Risk under Imperfect Information*, Agricultural and Applied Economics Association, Annual Meeting, Washington DC, 4-6 August 2013.
- Enjolars Geofroy, Sentis Patrick, *Agricultural Economics*, International Association of Agricultural Economists, 2011.
- Pawlowska-Tzsyko Joanna, Podstawka Marian, Lelong Pierre-Yves, Filipek-Kazmiercyak Sebastian, *The Social insurance system for farmers and impacts on public finances*, Institute of agricultural and food economics, Warsaw, 2013.
- Народна банка Србије, *Преглед броја осигурања и премија по врстама и тарифама осигурања за период 2004-2013*, http://www.nbs.rs/internet/cirilica/60/60_2/index.html
- Народна банка Србије, *Број и износ штета по врстама и тарифама осигурања за период 2004-2013*, http://www.nbs.rs/internet/cirilica/60/60_2/index.html
- Привредна комора Србије, <http://www.pks.rs/PrivredaSrbije.aspx?id=13>
- *Правилник о условима, начину и обрасцу захтева за остваривање права на регрес за премију осигурања, усева, плодова, вишегодишњих засада, расадника и животиња*, Службени гласник Републике Србије, број 48/13.

Sveto Puric, Nebojsa Petrovic

PROTECTION OF AGRICULTURAL PRODUCTION FROM NON-MARKET RISKS

Resume

From the foregoing, we can unambiguously conclude that is for development of agricultural insurance in Serbia in dire need of a completely new approach as a basis for proper orientation of agriculture towards insurance. In this process, in addition to the insurance business and the crucial role is of the state. Based on all the above potential solution would involve:

- To ensure maximum coverage of agricultural insurance with proper risks dispersion including the implementation of European solutions in the organization of agro-insurance system and the active role of the state in this process;

- Establishment of a regulatory organization, in the form of funds or agencies, which would be fully controlled by the state and to manage the system of subsidizing agricultural insurance, investments in prevention, the process of creating the general conditions of insurance of agriculture and cooperation with insurance companies in the process of adjustment of insurance products in segment height ratio of premiums and the level of coverage of the these types of insurance;

- Finally, proper organization of the reinsurance to avoid insurance risks in the abroad and the large outflow of funds of insurance. If we consider a failed state investments, particularly in the period since 2000. until 2011, when we have the famous case of the National Savings Bank, Agrobanka, formation of bulky and in the most cases unnecessary agencies, losses and uncollectible loans of the Development Fund and other more or less known a economic failures that our country has deprived many development investments in development projects such as investments in state reinsurance of agriculture that is profitable in the long period, provided that is formed in accord-

ance with the rules of the profession of insuarance as the example of developed countries confirmed;

Keywords: state, economy, budget, agriculture, development, insurance, reinsurance, risks, natural disasters.

Овај рад је примљен 2. фебруара 2015. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 16. марта 2015. године.